

de compiler behandelt, zodat haar uitspraken over bijvoorbeeld de bewerkingstechniek van de auteur in de juiste context geplaatst kunnen worden. Hiertoe onderzoekt zij de tekst binnen de handschriftelijke context minutieus op inhoudelijke slordigheden en inconsistenties, en op structurele afwijkingen, als evenzovele aanwijzingen voor bewerking door de compiler. Zo blijkt Waleweins avonturentocht bekort te zijn, waardoor de nadruk ligt op een vlotte afwikkeling van de avonturen. Ook Keyes avonturentocht en het deel over Keyes terugkeer en afstraffing in de finale hofepisode dragen sporen van bewerking. Hogenbirk maakt aannemelijk dat Keyes afstraffing toegevoegd werd door de compiler, en verbindt hieraan de verstrekkende conclusie dat ook Keyes verhaaldraad een eigen creatie van de compiler is. Hogenbirk onderbouwt haar bevindingen verder door een vergelijking met de bewerkingstechniek van de compiler in de overige geïnterpoleerde romans van de *Lancelotcompilatie*. *Walewein ende Keye* werd dus bewerkt voor incorporatie in de *Lancelotcompilatie* door de compiler – te identificeren met kopiïst B – en dankt aan deze ingrepen zijn unieke karakter. Aan de hand van een beknopte analyse van de personagetekening van Walewein, Lancelot en Keye in de *Lancelotcompilatie*, beargumenteert Hogenbirk dat de reden voor opname van *Walewein ende Keye* in de compilatie gelegen is in het geïdealiseerde portret van Walewein in deze roman, wat nog extra benadrukt wordt door het contrast met de kwaadaardige Keye. Dit vormt niet alleen een correctie op het negatieve beeld van Walewein in de *Queeste vanden Grale*, ook wordt Walewein hierdoor als beste ridder op het voorplan geplaatst, ten koste van Lancelot.

In het laatste hoofdstuk vat Hogenbirk nog even de bevindingen samen die van toepassing zijn op de vorm, thematiek en het geïntendeerde publiek van enerzijds de oorspronkelijke versie en anderzijds de compilatie-versie van *Walewein ende Keye*. Haast terzijde merkt Hogenbirk hier op dat de compiler met zijn versie vermoedelijk geen intertekstuele optiek voor ogen had, en dat hij zich richtte tot een publiek dat minder goed vertrouwd was met de Franse Arturtraditie. Hierna volgt een bespreking van de unieke positie die *Walewein ende Keye* inneemt in het netwerk van de Middelnederlandse Arturromans als gevolg van zijn verbindingen met zowel de *Fergunt* als het Walewein-netwerk. Hogenbirks studie wordt besloten met een Engelse samenvatting.

Hoewel we ons niet aan de indruk kunnen onttrekken dat Hogenbirks lezing en interpreta-

tie van *Walewein ende Keye* sterk gekleurd wordt door haar vooringenomenheid ten aanzien van het personage van Walewein, blijft het haar niet geringe verdienste dat zij deze roman in het brandpunt van de medionerlandistieke belangstelling heeft weten te plaatsen. Hogenbirks studie is een prikkelende en helder geformuleerde oproep om de tekst te lezen, maar tegelijkertijd maakt haar werk ook duidelijk dat het laatste woord over *Walewein ende Keye* nog niet is gesproken.

Katty De Bundel

Kåre Langvik-Johannessen, 'Die südniederländische Bühnendichtung im 18. Jahrhundert'; 'Dramen um Karl V.'. In: *Maske und Kothurn. Internationale Beiträge zur Theaterwissenschaft* 46-2 (2001). Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag. AU ISSN 0025-4606.

De Noorse kenner van het West-Europese middeleeuwse en renaissancistisch-barokke toneel K(oo)re Langvik-Johannessen heeft al vele bijdragen over het Zuid-Nederlandse theaterleven in de Spaanse en Oostenrijkse tijd geleverd. Zo verzorgde hij tussen 1990 en 2000 voor het Studiecentrum 18de-eeuwse Zuidnederlandse letterkunde (Facultés universitaires Saint-Louis, Brussel) edities en studies van het gruwelspel, het treurspel en de Brusselse hoofdtonelen (een achttiende-eeuwse term voor de belangrijkste toneelstukken van een voorstelling, ter onderscheiding van de voor- en naspelen). Daarbij vormden steeds Zuid-Nederlandse toneelspelen het vertrekpunt. Via auteurs als A. Flas, P. Smidts ('de Brugse Vondel'), J.F. Cammaert en J. de Ridder, drukkers/uitgevers als G. Annoy en mecenasen als L. Verkruyssen werden de eigen positie én de relaties van het Zuid-Nederlandse theaterleven met andere toneelculturen, bijvoorbeeld aan het Weense hof, geschetst. De principiële comparatistische benadering leidde tot een uitdagende reconstructie van de krachtenvelden in de West-Europese toneelcultuur.

Aan deze afzonderlijke puzzelstukken heeft Langvik-Johannessen nu een overkoepelende studie toegevoegd, in een geheel door hem gevulde aflevering van het internationale theater tijdschrift *Maske und Kothurn*: 'Die südniederländische Bühnendichtung im 18. Jahrhundert' (p. 1-89). In een bestek van 90 pagina's trekken de toneelstukken uit de Zuidelijke Nederlanden in hun bonte stoet voorbij. Na een korte inleiding over de dertiende tot en met ze-

ventiende eeuw concentreert Langvik-Johannesen zich op de achttiende eeuw. Hij vat de – vaak op het Oude Testament of de klassieke mythologie gebaseerde – stukken samen en kenschetst hun grondtrekken aan de hand van de diepere allegorische en tragische inspiratie en van de genermatige invloeden, zoals het mysteriespel, de rederijkersspelen en het martelaarsdrama. Ook besteedt hij aandacht aan de voornaamste motieven, bijvoorbeeld de werking van de hartstochten. Uit dit alles blijkt hoe de Zuid-Nederlandse toneelcultuur enerzijds wel gekenmerkt werd door navolging van bijvoorbeeld Vondel, Racine en Corneille, maar anderzijds een veel prominenter visuele verschijningsvorm had dan de meer literair gerichte toneelvormen uit Frankrijk en de Noordelijke Nederlanden: het zuidelijk toneel was ten principale visueel gericht en sloot zich in zijn voorkeur voor spektakel, vertoningen en balletten aan bij de gewoonten van het Oostenrijkse theater. Daardoor is het veel levendiger dan het theater dat de Franse tragedie als model nam.

Als toegift volgt een korte studie over 'Dramen um Karl V.' (p. 91-103). Hierin bespreekt Langvik-Johannessen vijf spelen over de keizer, uit de periode 1500-1727: *Een spel op Hertoge Karle* van de Brusselaar Jan Smeken (vóór 1506), een esbatement uit de Leidse rederijderskamer De Witte Acoleyen (1552?), Michiel de Swaens *De verheerlijckte schoenlappers* (1688), *De zedighe Doodt van Carel den Vijfden* (1704) van dezelfde auteur en tot slot een *Bly-eindigh Treurspel van den aldergrootsten, vroomsten, doorluchtigsten, en onverwinnelycksten held Carolus* (1727) van Justinus van Brussel alias Jan Baptist Flas. Of het nu om de eenvoudige, korte tekst van Smeken gaat of om Flas' massaproductie met meer dan 60 rollen, onveranderlijk straalt Karel V zijn heldenroem met glans uit.

Lia van Gemert

De hoefslag van Pegasus: een cultuurhistorisch onderzoek naar Den Nederduytschen Helicon (1610) / Boukje Thijs. – Hilversum: Verloren, 2004. – 214 p. (Ook verschenen als proefschrift Leiden 2004.)

ISBN 90-6550-795-7 Prijs: €21,-

In 1610 verscheen in Haarlem een gevarieerde bundel literaire teksten onder de titel *Den Nederduytschen Helicon*. Het boek bevat, binnen een kadervertelling, in totaal negenentachtig bijdragen van twintig auteurs, voor het merendeel

in Haarlem en verder in Leiden en ook elders woonachtige Vlaamse immigranten. De initiatiefnemer was de vermaarde schilder-dichter Karel van Mander, maar door zijn overlijden in 1606 was het project onvoltooid gebleven. De schoolmeester en plaatsgenoot Jacob van der Schuere zorgde voor voortzetting en afronding ervan. Ondanks deze boeiende achtergrond en de ambitieuze titel lijkt de bundel weinig opgang te hebben gemaakt. Hij werd niet herdrukt en slechts één contemporaine vermelding elders is overgeleverd. De bundel is bij onderzoekers zeker niet onopgemerkt gebleven, maar een studie naar *Den Nederduytschen Helicon* in zijn totaliteit ontbrak tot nu toe. In deze lacune voorziet Boukje Thijs met dit Leidse proefschrift.

Thijs stelt zich een cultuurhistorische studie naar inhoud en achtergronden van *Den Nederduytschen Helicon* ten doel, die kan dienen als een eerste aanzet tot verder onderzoek (p. 16-17). Die achtergronden komen in het eerste hoofdstuk aan bod, dat een beeld schetst van de auteurs en hun woonplaatsen, Haarlem en Leiden, met speciale aandacht voor het literaire klimaat ter plaatse. De overige zes hoofdstukken concentreren zich op de inhoud van de *Helicon*. Van dat complexe geheel – een pastorale kadervertelling in proza, opgevuld met vele berijmde bijdragen in uiteenlopende genres – geeft hoofdstuk twee een beschrijvend overzicht. Voorwaar geen overbodige luxe, want de tekst van de *Helicon* is momenteel niet in een algemeen toegankelijke editie beschikbaar. Enkele beschrijvingen zijn wat erg beknopt. Zo wordt van een gedicht van Karel van Mander (p. 64, nr. 47) alleen vermeld dat het een acrostichon is, maar niet waar dat over gaat. Het blijkt een afscheidslied te zijn, dat aansluit bij de twee voorafgaande gedichten. Met enige inventiviteit valt dat nog wel te herleiden uit gegevens elders in het boek (de beschrijving van nr. 45 (p. 63) en de weergave van de kadervertelling (p. 48)), maar meer inhoudelijke informatie ter plekke zou handiger geweest zijn. Ook is de paginering van sommige bijdragen in de brontekst niet correct weergegeven: nr. 11 is aldaar te vinden op p. 113-121; nr. 34 op p. 203-204; nr. 69 op p. 274-276; nr. 78 op p. 292.

De hoofdstukken drie tot en met zeven behandelen aspecten die binnen *Den Nederduytschen Helicon* om aandacht vragen: de unieke ordening van het geheel binnen een pastorale kadervertelling – geen enkele andere verzamelbundel werd zo ingericht; de promotie van de moedertaal; het poëtische gedachtegoed; de opvallende aanwezigheid van de klassieke mythologie; en tot slot in deze bundel die dateert van één jaar na het ingaan van het Twaalfjarig Be-